

DOCUMENTE REFERITOARE LA ACȚIUNILE GREVISTE ȘI DE SABOTAJ ORGANIZATE DE CLASA MUNCITORE SUB CONDUCEREA P.C.R. ÎN ZONA INDUSTRIALĂ A BANATULUI DE SUD ÎN PERIOADA 1942—1944

În Banat — ca pe întreg cuprinsul țării — populația română și alături de ea și cea mai mare parte a populației naționalităților conlocuitoare a trecut în perioada anilor 1940—1944 la organizarea rezistenței antifasciste, care a îmbrăcat forme dintre cele mai variate, multe dintre ele indicate în Platforma P.C.R. din 6 septembrie 1941 din care cităm: „Comitetul Central subliniază pentru membrii săi necesitatea luptei concrete împotriva hoardelor hitleriste prin sabotaj și lupta de partizani. Împiedecarea producției de război, a transportului de muniții, arme și armate pentru asupritorii sîngeroși ai poporului român, pentru războiul lui Hitler, lupta cu arma în mînă împotriva armatei lui Hitler e datoria fiecărui patriot român care iubește libertatea și independența poporului român”¹.

În studiul de față evidențiem doar două forme de manifestare a populației județelor Caraș și Severin împotriva fascismului, a războiului antisovietic și exploatării nemiloase, și anume prin greve și acte de sabotaj.

În condițiile specifice perioadei create de participarea României la cel de-al II-lea război mondial alături de Germania hitleristă, cînd scumpetea atinsese cote nemaiîntîlnite pînă atunci la principalele articole alimentare și de îmbrăcăminte, cînd clasei muncitoare care lucra în primul rînd pentru alimentarea frontului cu armament și alte produse i se impusese să lucreze chiar și 12 ore pe zi², cînd țărănimii i se rechiziționau animalele și produsele agro-alimentare, nemulțumirile deveniseră permanente, alarmînd autoritățile respective.

Cel care a ridicat steagul luptei împotriva războiului, a organizat și condus întreaga mișcare de rezistență antifascistă a fost Partidul Comunist Român. Prin organizațiile sale teritoriale a desfășurat o amplă

¹ *Documente din istoria P.C.R.* Ediția a-II-a, 1953, București, p. 349.

² Filiala Arh. St. Caransebeș, fond Legiunea de jandarmi Caraș, dos. 39/1941, f. 57.

activitate de propagandă ideologică și revendicativă prin greve sau conflicte de muncă individuale sau colective. Asupra obligațiilor militare și materiale impuse de participarea României la războiul antisovietic, orice încetare a lucrului constituia o lovitură puternică, un act de un deosebit curaj, care dobîndea un profund caracter politic, constituind o formă eficientă de exprimare a dezacordului total cu politica falimentară a dictaturii antonesciene.

În vara anului 1942 odată cu încheierea noilor contracte de muncă au loc mari nemulțumiri printre muncitorii mineri și metalurgiști din Anina și Reșița. Astfel la 12 iunie 1942 minerii din Anina și-au manifestat protestul față de tergiversarea acordării unui spor de salarii de 10% și a altor drepturi de către Soc. U.D.R.³. Mari nemulțumiri s-au făcut simțite și printre metalurgiștii din Reșița, care au protestat datorită faptului că Societatea U.D.R. a ridicat prețurile alimentelor și produselor textile, nefiind în concordanță cu majorările de salarii acceptate de Înalta Curte de Casație. Iată ce se spune în protestul muncitorilor reșițeni: „*Pentru noi, muncitorii, Societatea nu ne poate acorda mărirea salariilor, noi care toată ziua muncim în foc și căldură, noi la care în fiecare săptămână ne trebuie câte o cămașă, căci de foc se arde, că muncesc mai mult flămânzi, de multe ori se duc numai cu piine la lucru și familia suferă de foame*”⁴.

Nemulțumirile muncitorilor îmbrăcau adeseori forme foarte variate și de cele mai multe ori erau puse în legătură cu tirîrea României în războiul antisovietic de către generalul Antonescu și acoliții săi. Este semnificativ și faptul că un muncitor de la fabrica de mobilă Balta Sărată, Caransebeș, în iunie 1942 a aruncat în sala de mese a fabricii cu o sticlă în portretul înrămat al lui Ioan Antonescu, spărgîndu-i sticla și dîndu-l jos din cui, exprimîndu-se „*Mult mai stai, tu, aici?*”⁵. Acest fapt care nu era singular are o semnificație profundă pentru atitudinea de ostilitate a poporului față de cei ce se aflau în acea perioadă de cruntă teroare la cirna țării, ducînd țara pe marginea prăpăstiei.

Dintre acțiunile greviste care au urmat acestui val de nemulțumiri neîntrerupte din județul Caraș amintim pe cea a lucrătorilor de pe șantierul Moniom Caraș, care au încetat lucrul la 31 august 1942 datorită unor rețineri din salariu făcute în mod ilegal⁶.

Cu toate că muncitorii mineri erau mobilizați pentru lucru, datorită salarizării nedrepte și scumpetei alimentelor, lipseau în număr mare de la lucru, așa cum reiese dintr-o notă informativă a postului de jandarmi Berzasca, referitoare la numeroasele absențe ce se constatau la minele din Cozla⁷.

³ F.A.S. Caransebeș, fond Legiunea de jandarmi Caraș, dos. 39/1943, f. 6

⁴ F.A.S. Caransebeș, fond Legiunea de jandarmi Caraș, dos. 9/1941, f. 121

⁵ F.A.S. Timișoara, fond Inspectoratul de jandarmi Timișoara, dos. 58/1942, f. 1055

⁶ F.A.S. Caransebeș, Legiunea de jandarmi Caraș, dos. 9/1941, f. 222

⁷ *Idem*, fila 122

Într-o altă notă informativă a Legiunii de jandarmi Caraș din 5 septembrie 1942 se atrage atenția autorităților superioare asupra faptului că minerii din Anina au început să părăsească lucrul din cauza salariului prea mic și a tratamentului neomenos practicat de unii ingineri⁸. În documentele vremii aceste fapte nu sînt interpretate drept acțiuni greviste sau acte de sabotaj; dar avîndu-se în vedere faptul că părăsirea lucrului devenise un fenomen de masă, trebuie interpretat, dacă nu ca o grevă, ca un conflict latent de muncă, cu mari implicații asupra producției de război. Mulți dintre cei care au părăsit lucrul au fost trimiși în fața Curtii Marțiale din Timișoara.

În anul 1943, datorită slabei aprovizionări cu alimente și creșterii accentuate a decalajului între cîștigurile reale și scumpetea exagerată din centrele industriale ale Banatului de sud, au dus la declanșarea a numeroase greve demonstrative și la creșterea numărului conflictelor de muncă, cele mai multe la marile uzine reșițene la secțiile de sculărie, laminoare și construcții⁹. Semnalăm și acțiunea revendicativă a muncitorilor portuari din Moldova Veche¹⁰. O grevă demonstrativă s-a înregistrat la minele din Anina la 3 iulie 1943, datorită salarizării necorespunzătoare. La fața locului s-a deplasat colonelul Panait Boitan, comandantul militar al Uzinelor Reșița și un delegat al Inspectoratului Muncii din Timișoara. Alarmată de amploarea pe care ar fi putut s-o ia această grevă, compania de pază din localitate a luat măsuri ca toți minerii să iasă din mină, împotriva înțelegerii dintre ei. Printre agitatorii la grevă a fost remarcat Mihail Craiovan „fost membru al Partidului Social Democrat și bănuît de activitate comunistă”¹¹.

La 16 iulie 1943 a avut loc o grevă demonstrativă la fabrica de șuruburi Chirșa din Anina; greva care a avut loc între orele 14—17 a fost inițiată de 11 muncitori datorită faptului că nu li s-a acordat un spor de salariu, alăturîndu-li-se încă 24 muncitori¹². Referitor la această acțiune revendicativă, Legiunea de jandarmi Caraș o califică drept grevă; pe bună dreptate, căci din totalul de 135 muncitori, 35 au refuzat să înceapă lucrul pînă li s-a promis că li se va acorda sporul de salariu solicitat¹³. În această perioadă muncitorii de la acea fabrică s-au opus hotărîrii luate de conducerea de a munci 10 ore pe zi¹⁴.

O formă mai eficientă de luptă împotriva fascismului și războiului a constituit-o sabotajul, practicat pe scară largă între anii 1940—1944. În Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, clasa muncitoare era îndemnată să treacă la sabotarea producției de război, dînd astfel o lovitură puternică fascismului. În documentul suscitât se precizează: „E

⁸ *Idem*, fila 231

⁹ W. Marin, Gh. I. Oancea *Mișcarea antifascistă și revoluția populară din Banat*, Timișoara, 1971, p. 230

¹⁰ *Idem*, p. 225

¹¹ F.A.S. Caransebeș, Legiunea de jandarmi Caraș, dos. 9/1941, f. 429

¹² *Idem*, fila 432, 489

¹³ *Ibidem*

¹⁴ *Idem*, fila 442

datoria fiecărui muncitor, față de poporul român să lupte prin metodele sabotajului pasiv și activ pentru dezorganizarea și oprirea producției de război a fascismului german¹⁵.

Consecvență acestor indicații, clasa muncitoare din România a recurs la variate forme de sabotare a producției de război. Comitetul regional Banat al P.C.R. și-a îndreptat atenția asupra organizării actelor de sabotaj în zona industrială a Reșiței. Acțiunile de sabotaj s-au desfășurat prin „încetinirea și complicarea lucrului la toate produsele de interes militar” și prin „acte de sabotaj directe pentru întreruperea fabricației sau pentru defectarea produselor militare¹⁶”. S-a practicat pe scară largă încetinirea producției mai ales în secțiile de unde se produceau minele marine, tunurile, aparatele aeriene de tip Bungesu, aruncătoarele de mine etc.¹⁷.

În acest sens este revelatoare o adresă a „Astrei” — fabrică română de vagoane, motoare, armament și munițiuni S.A., stațiunea Orăștie, către Soc. U.D.R. referitoare la prelucrarea obuzelor de 120 mm trimise de uzinele reșițene cu grave defecte de fabricație, făcându-le inutilizabile¹⁸.

Acte de sabotaj au fost organizate de comuniști, de foști social-democrați și membri ai sindicatului metalurgist prin introducerea în cuptoarele Siemens-Martin a obuzelor neexplodate, care distrugeau bolțile cuptoarelor, prin distrugerea aparatelor de ochire la unele aruncătoare de mine, care constituiau o comandă urgentă pentru front etc.¹⁹.

Un rol important în organizarea actelor de sabotaj le-a revenit muncitorilor ceferiști, care au îndurat lipsuri și privațiuni deosebite în perioada războiului.

La 22 octombrie 1942, șeful stației CFR Oravița raportează Comisariatului de poliție din localitate că în noaptea de 8—9 octombrie 1942 a fost așezată de autori necunoscuți o bară de lemn înaintea trenului care circula pe linia Răcășdia—Oravița, cu intenția de a deraia locomotiva²⁰. Cu anchetarea cazului este însărcinat comisarul ajutor care în raportul său din ziua următoare menționa că bara a fost luată de la secția de întreținere din Oravița, exprimându-și bănuiala „ca nu cumva să se fi introdus vreun agent comunist în rîndurile muncitorilor și să-i fi corupt la această ideologie²¹”.

În toamna anului 1942 sînt înregistrate și alte acte de sabotaj organizate de muncitorii ceferiști din zona Oraviței. Astfel, într-un raport al Poliției de reședință Oravița înaintat la 27 noiembrie 1942 Inspectoratului regional de poliție Timișoara se relatează despre furturile a 52 tu-

¹⁵ *Documente din istoria PCR*. Ed. II-a 1953, București, p. 361

¹⁶ W. Marin, Gh. Oancea, *op. cit.*, p. 231

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ Arhiva I.C.M. Reșița, fond UDR — direcția exploatarei Reșița dos. 1/1942, f. 135—136

¹⁹ W. Marin, Gh. I. Oancea, *op. cit.*, p. 232

²⁰ F.A.S. Caransebeș, Poliția de reședință Oravița, dos. 167/1942, f. 25

²¹ *Idem*, fila 26

buri de cauciuc tăiate de la vagoanele germane care circulau pe distanța Timișoara—Oravița²². În același document pentru a atrage atenția asupra presupuselor acte de sabotaj îndreptate împotriva armatei germane, se face următoarea precizare: „Dintre 56 tuburi furate, nici unul n-a fost tăiat de la vagoanele italiene, franceze sau române, cari staționează cu zecile în gară, ci numai de la vagoanele germane“, ca la sfârșitul raportului să arate că „se poate ca la mijloc să fie și un act de sabotaj...“²³.

Amploarea acțiunilor de sabotaj desfășurate la Reșița era cunoscută chiar și de mareșalul Antonescu, care într-o ședință a Consiliului de Miniștri din 24 iulie 1942 își manifestase nemulțumirea față de producția redusă în comparație cu capacitățile de producție²⁴.

Organele de siguranță au intrat în alertă și au urmărit pas cu pas activitatea comuniștilor localnici. În urma unei trădări, la 1 noiembrie 1942 s-a trecut la arestarea întregii organizații comuniste din Reșița, formată din 32 de membri „dovediți a fi activat prin organizarea de celule comuniste, strângeri de cotizații de partid «Ajutorul Roșu», precum și preconizarea de acte de sabotaj, în industria de război locală, prin începutul procurării de dinamită etc.“²⁵.

Respectând regulile de conspirație, actele de sabotaj organizate de comuniștii arestați n-au putut fi dovedite cu ocazia cercetărilor.

În anii următori acțiunile de sabotaj vor continua cu o amploare și mai mare. Într-un raport din 1943 al Siguranței privind activitatea Comitetului regional Banat al P.C.R. se precizează: „muncitorii din Reșița au făcut de mai multe ori scurt circuit, au stricat tunuri, tancuri și mașini foarte scumpe. La Bocșa Montană au organizat acte de sabotaj, au tăiat firul de înaltă tensiune, au stricat motoare, lucrează încet, pornind la organizarea unei acțiuni comune cu cei de la Reșița pentru ridicarea salariului. Au organizat o celulă la Bocșa. Au făcut legătura cu Ocna-de-Fier“²⁶.

La acțiunile de sabotaj ale muncitorilor metalurgiști s-au adăugat și cele ale minerilor. Astfel, Marele Stat Major printr-un ordin din 24 iulie 1943 al biroului de contrainformații menționa că la minele de cărbuni Cozla, de pe Clisura Dunării, „au fost dezizolate 2 fire electrice și apoi legate cu o sîrmă pentru a produce scurt circuit în mină“, iar „la carele de extracție ale puțurilor s-au găsit lemne puse cruciș pentru a produce dărîmarea unei porțiuni din puțul de producție, ruperea carului și a liniei de extracție“²⁷. Acțiunile de sabotaj organizate la această

²² *Idem*, fila 52

²³ *Ibidem*

²⁴ W. Marin, Gh. I. Oancea, *op. cit.*, p. 232

²⁵ F.A.S. Caransebeș, Parchetul Tribunalului Caraș, dos. 12/1942, f. 170

²⁶ V. Mircea, *Lupta clasei muncitoare și țărănimii îndreptată împotriva dictaturii militare fasciste și a războiului hitlerist* (documente), în *Anale de istorie*, an XV, nr. 4/1969, p. 96—97

²⁷ P. Paliu, *Din acțiunile de sabotaj ale maselor populare împotriva mașinii de război fasciste*, în *Revista Arhivelor*, an VII, nr. 1 1964, p. 76

mină — se menționează în încheierea aceluiași ordin „*evidențiază rezultatul unei acțiuni dirijate de mișcarea comunistă care activează conform instrucțiunilor*”²⁸.

Printre acțiunile de sabotaj organizate în toamna anului 1943 la uzinele din Reșița trebuie adăugat și incendiul provocat la fabrica de locomotive la 23 septembrie 1943, provocând pagube de cca. 200.000.000 lei. Referitor la suma apreciabilă a pagubelor, Comisariatul de poliție Reșița raporta Parchetului Tribunalului Caraș „*că n-ar fi exclusă vreo acțiune de sabotaj*”²⁹.

Numeroasele acțiuni de sabotaj organizate cu mult curaj de muncitorii metalurgiști, mineri și ceferiști s-au adăugat în această perioadă și unele acțiuni individuale sau colective ale țăranimii, care prin sustragerea dela obligațiile impuse de legea rechezițiilor, loveau în aprovizionarea armatelor aflate pe frontul antisovietic. Într-o circulară a inspectoratului de jandarmi Timișoara se menționează că numeroși țărani din județul Timiș-Torontal și-au vândut caii înscriși pentru rechiziție în favoarea armatei. În același ordin se face precizarea că majoritatea locuitorilor comunei Greoni, plasa Oravița, din jud. Caraș și-au vândut caii care erau înscriși pentru rechiziție, iar pentru 9 țărani din comuna Ciuchici s-au întocmit dosare de dare în judecată pentru același motiv³⁰.

Din numeroasele acțiuni revendicative, greve și de sabotaj organizate și conduse de P.C.R. prin organizațiile sale județene din sudul Banatului, au fost prezentate în acest material doar câteva; însă prin amploarea lor au dat lovituri puternice mașinii de război fasciste, au slăbit aparatul de stat antonescian și au pregătit terenul unor noi bătălii, care vor culmina cu istoricul act de la 23 August 1944 definite de secretarul general al Partidului Comunist Român tovarășul Nicolae Ceaușescu ca o „*încununare a eroicei lupte revoluționare purtate de oamenii muncii, de forțele progresiste ale societății, în frunte cu partidul comunist, împotriva fascismului și a războiului a dominației imperialismului străin, pentru eliberare socială și națională*”³¹.

CONSTANTIN BRĂTESCU

²⁸ *Ibidem*

²⁹ F.A.S. Caransebeș, Parchetul Tribunalului Caraș, dos. 7/1943, f. 393

³⁰ F.A.S. Timișoara, Inspectoratul de jandarmi Timișoara, dos. 58/1942, f. 31

³¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntarea rostită la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist*, în *Anale de istorie* an XV, nr. 5/1969, f. 4

BELEGE ÜBER STREIK- UND SABOTAGEAKTIONEN DIE VON DER
ARBEITERKLASSE UNTER DER FÜHRUNG DER K.P.R. IN DER
INDUSTRIEZONE IM SÜDEN DES BANATS ZWISCHEN 1942—1944
ORGANISIERT WURDEN

(Zusammenfassung)

Während des II. Weltkrieges organisierte die Arbeiterklasse aus den großen Industriezentren im Süden des Banats unter der Führung der lokalen Organe der K.P.R. zahlreiche Streikaktionen und Sabotageakte und brachte so ihre totale Abneigung gegen die Anteilnahme Rumäniens am antisowjetischen Krieg, der Anwesenheit der deutschen Truppen in Rumänien und der ökonomischen Versklavung des Landes gemäß den Interessen Hitlerdeutschlands, zum Ausdruck. Solche Aktionen wurden in Reșița, Anina, Moldova-veche, Cozla, Oravița und Bocșa Montană organisiert, Aktionen die in der Zeit 1942—1944 immer häufiger wurden und so die Regierung Antonescu's alarmierten. Neben den Arbeitern waren es auch die Bauern, die sich der Requisitionen zwecks der Versorgung der anti-sowjetischen Front entzogen.